

ANTROPOLOGIA, ETNOLOGIA, ETNOGRAFIA

Zenbait zehaztapen hiru kontzeptu
hauek uler eta bereiz ditzagun

IÑAKI ARRIETA

Artikulu honetan irakurleak aurki litzake zenbait zehazpen, izenburuko kontzeptuak ulertzeko eta bereizteko. Etnografiari dagokionez baita ere beste eztabaida batzuk azaltzea nahiko nuke gaur egun etnografiaren funtsa birplantatzen eta tirabira asko sortzen ari delako.

Irakurlea berehala konturatuko den bezala testu honen gida edo azpioinarria sistema orokorren teoria izango da. Baita ere, aurkituko ditu zenbait antropologoen iritziak eta kontzeptuak eta era berean ikerlari honek nola ulertu eta interpretatu dituen.

ANTROPOLOGIA ETA ETNOLOGIA

Zer da Antropologia? Non dira bere mugak? Ba al du bere nortasuna? Zer nolako harremanak ditu beste giza zientziekin? Erantzunak zailak eta konplexuak izan arren ikertzaileak saiatu behar du lantzen ari den zientziaren esparruaren kontzeptuak mugatzen eta sailkatzen.

Esan liteke Antropologian hiru kontzeptu nagusi eman eta ematen ari direla; askotan elkarrekin joaten dira, beste batzuetan elkar nahasten dira eta besteetan ez dira ezta bereizten ere. Hiru kontzeptuak hauek dira: antropologia, etnologia eta etnografia. Bakoitzak bere arloa dauka eta hori mugatzea eta sailkatzea izango da artikulu honen helburua.

Orokorrean esan liteke antropologia eta etnologia etnografiatik ongi bereizten direla, baina bi lehendabizikoen artean ez hainbeste. Batzuentzat¹, Ingalaterran gehien bat, antropologiak (soziala) gizarte-egitura eta funtzioak ikertzen zituen, eta besteentzat, Estatu Batuetan, etnologiak kultura lantzen zuen. Beste batzuek² etnologiari deitzen zioten antropologia kulturala (edo alderantziz) eta bereizketa berdina egiten zuten.

Gure kulturari, Caro Barojak ez dut uste bi hitz horien artean bereizketa handiak egingo zituenik, eta lan berdina adierazteko erabiltzen zituen aurrerago azalduko dudana bezala. Barandiaranek, orokorrean esan liteke, etnologia hitza bakarrik erabiltzen zuela. Batzuetan ere, folklore hitzarekin nahastuta³ azalduko zaigu. Levi-Strauss-ek, bere aldetik, etnologia eta folklorea objektutik bereizten ditu. Folklorearen bidez ikertzaileak bere kultura, gizartea edo herria ikertzen du, etnologiaren bidez atzerrikoak⁴. Objektuaren bereizketa alboan utzi eta, folklorea eta etnologia etnologiaren baitan batuko ditugu.

Aipatutako eztabaida eta nahasketa horiek alboan uzteko eta bakoitza bere tokian jartzeko Levi-Strauss-ek emandako sailkapena abiapuntu gisa hartuko dugu.

Al parecer todos los países conciben la etnografía de la misma manera. Ella corresponde a las primeras etapas de la investigación: observación y descripción, trabajo de campo.

Con relación a la etnografía, la etnología representa un primer paso hacia la síntesis. Sin excluir la observación directa, busca conclusiones lo bastante amplias para que resulte difícil fundarlas exclusivamente en un conocimiento de primera mano.

En todos los lugares donde encontramos los términos de «antropología social» o «cultural», en cambio, éstos están ligados a una segunda y última etapa de la síntesis, que toma como base las conclusiones de la etnografía y la etnología... Son, en realidad, tres etapas o momentos de una misma investigación⁵.

Beraz, izango genuke, adibidez kultura baten etnografia bat edo hamar, gero kultura horren etnologia bat edo batzuk⁶, hau da etnografia guztiak edo gehienak batuko lituzkeena eta bukatzeko, zenbait etnologia elkartuko lituzkeen antropologia bat edo batzuk⁷. Hau da, bakoitzak bere maila eta esparrua dauzka⁸.

Hau dela eta etnologiaren helburua ez da izango zerbait konkretua bilatzea —lan hau etnografiari dagokio—, baizik eta aztertzea zer prozesu ematen diren kultura batean. Alde batetik, zergatik gizaki horiek bere burua berdina edo antzekoa ikusten duten, hots, gu kulturkideak gara beste horiek ez; eta, beste aldetik, prozesu horiek nola ematen diren eta nola maneiatzen dituzten kulturkide horiek. Prozesu horiek izango lirateke:

Como una serie de mecanismos de control —planes, recetas, fórmulas, reglas, instrucciones (lo que los ingenieros de computación llaman «programas»)— que gobiernan la conducta... es la de que el hombre es precisamente el animal que más depende de esos mecanismos de control extragenéticos, que están fuera de su piel, de esos programas culturales para ordenar su conducta⁹.

Antropologia, lehengo azalpenari atxikiz, metaetnologia¹⁰ bat izango da; hau da, azaldu beharko ditu zer prozesuk gidatzen edo oinarritzen dituzten etnologiaren prozesuak, agian Caro Barojak¹¹ eta Levi-Strauss-ek¹² azaltzen duten bezala, «*universales de la cultura*» edo Barandiaranen lege orokorrak¹³ edo Geertz-en «*unidad psíquica*»¹⁴ edo programaren programak (metaprogramak). Hau da:

Si se llega a forjar una teoría viable de la cultura, ésta se construirá partiendo directamente de los modos observables de pensamiento, primero, para determinar familias de estos modos y luego para determinar sistemas más variables, menos rigidamente coherentes, pero ello no obstante ordenados a la manera del «pulpo», confluencias de integraciones parciales, incongruencias parciales e independencias parciales¹⁵.

Hori burutzeko bakoitzak bere eredu edo ereduak aurkeztu edo aukeratu beharko ditu. Antropologian metodo ugari izan dira, adibidez, konparatzeko eredu¹⁶, funtzio-eredu¹⁷, genealogi eredu¹⁸ eta abar.

Dena den antropologia hitza batzuetan zentzu zabalean agertuko da; hau da, bere baitan antropologiaren, etnologiaren eta etnografiaren ofizioa bilduko ditu. Honen arrazoia diskurtsoa eta irakurmena erraztea izango da akats logiko batean erori arren.

ETNOGRAFIA

Antolatutako sailkapeneko elementuen artean ez dago dudarik, egun, etnografia dela eztabaidagarriena. Ikustea besterik ez dago zenbat hitz, kontzeptu, definizio, jarrera eta kontrajarra sortzen ari den. Eraikuntzaren oinarrian dagoenez etnologiaren eta antropologiaren funtsa etnografia da. Honek ez du esan nahi ez dagoela antropologia edo etnologia egiterik etnografia egin gabe. Aukera badago egiteko besteek egindako etnografiarik ino edo bestela, etnografia gaindituz, lan teoriko bat beste zientzietan gertatzen den bezalaxe.

Egun, ikertzailearen zeregina, berriemailearen kokapena, hermeneutika eta objektibitatearen arazoa, etnografiaren jabetasuna eta idazkeraren paperaren inguruan eztabaidak sortu eta sortzen ari direla eta, interesgarria izango da eztabaida horiek inguratzea eta kokatzea.

Badakigu zalantzak eta dudak, gehien bat, Ipar Ameriketatik, «*Antropologia Posmoderno*»tik¹⁹, hurbildu zaizkigula eta orain de-

la gutxi arte etnografiaren pilareak izan direnak, kolokan jarri dituztela. Zalantza eta duda hauek oso ekarpen interesgarriak izan dira beste ekarpen txarren artean; Carlos Reynoso-k esaten digun eran:

A nuestro juicio, la negación de un conocimiento objetivo de los hechos sociales es un postulado que se debe analizar tomando en cuenta no sólo lo que afirma, que es sensato, sino las consecuencias y corolarios que de él se desprenden, que ya no lo son tanto. El posmodernismo y en especial sus elaboraciones más extremas, afirman, en síntesis, que «todo vale», que cualquier visión de la realidad es por igual digna de crédito, que no existe ningún proceso que garantice la verdad de lo que se afirma. Se han llevado hasta las últimas consecuencias las insinuaciones de Geertz respecto de que la antropología es un género de ficción, y se ha hecho a la ciencia, que se manifiesta por escrito, partícipe de los límites que esa ficcionalización presupone. Del carácter construido de una teoría, que nadie discute, se ha deducido que es posible y quizá legítimo construir lo que se quiera. Da lo mismo demostrar una afirmación que tejer una fantasía, señalar un hecho incontestable que insinuar una evocación imaginaria. Tyler nos aconseja que no busquemos la verdad, sino que nos limitemos a ser «honestos»; la pregunta que habría plantear es si se puede lograr esto sin pretender aquello²⁰.

Edo Angel Aguirrek:

El valor más grande del posmodernismo de cara a la etnografía es el de la purificación de las corruptelas de los textos etnográficos.

La etnografía es aquí relato y diagnóstico, en una palabra ciencia. El etnógrafo es autor de una decisión de diagnóstico sobre una cultura.

Lo que ahora importa es saber si la antropología (etnografía y etnología) es ciencia o no, no si algunos o muchos la utilizaron como ideología.

La etnografía, como el acto terapéutico, mantiene la existencia una trasferencia y contratransferencia, pero controladas; por eso es capaz de elaborar una monografía o un diagnóstico cultural que resulta eficaz en la resolución de problemas y que nos permite, mediante la comparación con otros resultados etnográficos, elaborar teorías y leyes etnológicas²¹.

Gaitzespenak alboan utzi, erakapernak eskuratu eta has gaitezen etnografiaren definizio batekin edo batzuekin. Lehena-go aipatu dudan bezala, etnologiaren eta antropologiarenoinarria da; orduan zenbat eta hobe zehaztu hainbat eta hobekia-go izango litzateke ezagupenerako.

La etnografía es *interpretación* densa. Lo que en realidad encara el etnógrafo (salvo cuando está entregado a la más automática de las rutinas que es la *recolección de datos*) es una multiplicidad de estructuras conceptuales complejas, muchas de las cuales están superpuestas o enlazadas entre sí, estructuras que son al mismo tiempo extrañas, irregulares, no explícitas, y a las cuales el etnógrafo debe ingeniarse de alguna manera, para captarlas primero y para explicarlas después. Y esto ocurre hasta en los niveles de trabajo más vulgares y rutinarios de su actividad: entrevistar a informantes, observar ritos, elicitar términos de parentesco, establecer límites de propiedad, hacer censo de casas... escribir su diario. Hacer etnografía es como tratar de leer (en el sentido de «interpretar un texto») un manuscrito extranjero, borroso, plagado de elipsis, de incoherencias, de sospechosas enmiendas y de comentarios tendenciosos y además escrito, no en las grafías convencionales de representación sonora, sino en ejemplos volátiles de conducta modulada²².

Consiste en la observación y el análisis de grupos humanos considerados en su particularidad (grupos elegidos a menudo entre aquellos que más difieren del nuestro, por razones teóricas y prácticas que no derivan en modo alguno de la naturaleza de la investigación) y que busca *restituir*, con *la mayor fidelidad* posible, la vida de cada uno de ellos²³.

Bi pasarte hauek laburtzen edo azaltzen dituzte etnografian eman eta ematen ari diren bi jarrera. Bigarrenak azaldu nahi digu etnografía egiteak eta etnografiatzen ari den herriak, kulturak edo gizarteak berdinak izan behar dutela; gu ispilu batean ikusten garen moduan²⁴ edo argazki-kamara izango bagina bezala. Dena den beti mozketa bat egiten dugu nahiz eta askotan kontuan hartu edo ohartu ez izan. Nahita edo nahi gabe ez dago zalantzarik esateko «ahanzkortasun» hau izan dela akats handia.

Dena den arazo hau ez da bakarrik eman antropologian. Egun, oraindik ere, zientziako arlo askotan giza zientzilariaren eta benetazko objektibitatearen arteko benetazko harremana defendatzen eta zabaltzen da. Ez gara hemen hasiko benetazko objektibitatea eskuratzeko zer problemak dauden ikusten baina antropologian —eta era berean Giza Zientzietan— oso urruti daudela gune horretara iristeko, sikera hurbiltzeko, garbi dago. Beste era bateko objektibitatearen bila joan behar dugu.

Honegatik aberasgarriagoa da edo hobeto zehaztuta dago etnografiaren izaeran Geertz-ek ematen digun definizioa. Berak bi oinarri ematen digu, bata, «*interpretación*» eta biga, «*recolección de datos*».

Interpretazioa egiteko eredu bat beharko da. Datuen bilketak ereduak zuzendu beharko du eta behin horren aukera egin dugunean oso zorrotzak izan beharko dugu. Zorrotza esaterakoan zera esan nahi dugu; datuak ongi zehaztu behar ditugula, hau da, adibidez non, noiz bildu ditugun, ezaugarriak eta abar²⁵. Orduan, helburua ez da izango «*la mayor fidelidad*» bilatzea baizik eta eredu posible eta ulergarri bat azaltzea, jakin eta beste batzuek izan litezkeela eta denak onargarriak eta berdinak ez direla. Hau epaitu beharko duten iritziak zeintzuk izango diren orain azaltzea oso klonpexua eta zabala izango litzateke eta gainera artikulu honetatik at geldituko litzateke.

Beraz, eredia hautatuta, etnografia egiterakoan hiru gai bereiztu behar ditugu; objektua, lekuan lekuko ikerlana eta etnografia-idazkera. Honek ez du esan nahi hiru faseak desberdinak direla edo bata bestearen atzetik doazela, aldrebes, hirurak oso batuta daude elkarri eraginez. Baina etnografia aztertzen eta atalbanatzen ari garenez sailkapena beharrezkoa egiten da. Dena den sailkapen horren elementu bakoitzak dituen ezaugarriak ez dagozkio antropologiari bakarrik, baita beste giza-zientziei ere.

Objektuari buruz gauza handirik esateko ez dago. Hau herri bat edo batzuk, gizarte bat edo batzuk, kultura bat edo batzuk, horien zati bat edo batzuk eta abar izan litezke. Objektua hor izango da bere ezaugarriekin, bere izaerarekin, bere sei-

naleekin. Arazoak sortuko dira etnografoa eta objektua harremanetan jartzen direnean. Agian esan beharrik ez zegoen, baina azpimarratu behar da behin eta berriz ahaztu zaigunez, gauza bat dela objektua eta beste bat etnografoak objektuarekin izaten dituen hartu-emanak.

LEKUAN LEKUKO IKERLANA

Lekuan lekuko ikerlana ikertzailearen tokilana izango da. Tokilana ez da bakarrik izango leku fisiko bat, hau da, etxe bat, gela bat, artxibo bat, sail bat eta abar; baizik baita ere toki horietan objektuarekin sortzen diren hartu-emanak. Zentzu zabalean ulertu beharko genuke kontzeptu hau.

Agian norbaitek bere buruari galdetuko dio nola bereizten den etnografoaren eta, adibidez, historialariaren lana, batez ere egungo gizartea ikertzen ari denean. Egia esanda, mugak ez daude oso garbi zehaztuta; baldin badaude ere, azken finean biek gizakien interpretazioekin edo ekoizpenekin lan egin beharko dute. Hala ere, batzuek mugak jarriko dituzte, berriemalarekin zuzenean harremanak izaterakoan edo idatzietako (eskrituraren bidez) paperekin izan dituzten hartu-emanen (hartu eman baino gehiago) arabera. Bestalde, gainerako produkzioari, adibidez, eraiketa bat edo bide bat aztertzerakoan, nahiz eta berriemalarekin zuzenean harremanak ez izan, etnografia ere deituko diogu. Ikusten den bezala muga hauek ez daude batere garbi batean irizpide bat erabiltzen dutelako eta besteetan ez.

Bereizketa hori gaindituz eta ekoizpen guztiak interpretazioak direnez, etnografo batek bi motako materialekin lan egin lezake; zuzenean berriemailearengandik jasotzen duenarekin eta horrek utzi liezaioke harekin hartu-emanak izaten, edo berriemalaren ekoizpenarekin, hau da, kultura materialarekin²⁶. Lehen-dabizikoa da, batez ere, beste giza zientziengandik bereizten duena, hots, partehartzaile-behaketa. Honek ez du esan nahi etnografia funtsean horretan oinarritzen denik, hau da, etnografia (eta zer esanik ez etnologia eta antropologia) zientzia izan dadin beste baieztapenak beharko ditu; edo agian fisika edo kimika zien-

tziak kontsideratzen dira laborategi bereziak dituztelako? Ez dut uste horretan oinarritzen denik. Guk ere horrela kontsideratu beharko dugu Michel Agar-ek esaten digun bezala:

«Observación participante». Mi sensación acerca de ese término es que no constituye ni un método ni una clase de datos; en lugar de eso, es la situación que hace que nuestro trabajo sea posible a fin de cuentas²⁷.

Idea hau ez da bakarrik baliagarria izango partehartzaile behaketarako; lekuan lekuko ikerlanera ere zabaldu beharko genuke.

Partehartzaile behaketaren funtsak, batik bat gehien maitu dena izan denez, eten bat eskatzen du. Hala eta guztiz ere funts horiek, gutxi gora-behera, lekuan lekuko ikerlanera zabal genitzake.

Beti esan da etnografoak bere objektuarekiko bi jarrera izan litzakeela; *etic* edo *emic*. Bi jarrera izan beharrean jarrera asko daude eta jarrera hauek hari batean kokatuta daude; hari horren mutur bakoitzean ipini beharko ditugu batean *emic*, eta bestean *etic*, eta gure jarrerak tarte horretan izango dira; baina bi muturretan sekulan ez. Batean gizakia ez delako izango eta bestean etnografoak eta besteak bat ezin dutelako izan:

Edozer eratakoaz baliatzen denean antropologoa aztertutako jendetzen barnean eta beraren munduarenean ere nahitaez aurkitzen da. Horregatik, *emic* eta *etic* bereizkuntzak erabatekoak inolaz ere ezin dira izan. Jendetza aztertua norberarena denean, *emic* zabal-tasun handienaz ematen da. Norberarena ez denean, bestalde, antropologoa alde askotatik jendetza azertuaren barnean sartua gelditzen da. *Etic*, berez, jendetza azertuarekiko antropologoa, bizitzaren mailan, axolagabea delakoan adierazgarri besterik ez da²⁸.

Hurrengo pasartean ideia berdina azaltzen digu Rabinow-ek, urrats bat gehiago emanez:

Es un proceso de construcción intersubjetiva de formas liminales de comunicación. Intersubjetiva quiere decir literalmente más de un sujeto, pero situándose a caballo entre ellos, ni en uno ni en

otro sitio; los sujetos en cuestión no comparten un conjunto común de asunciones, experiencias o tradiciones. Su construcción es un proceso público. La mayor parte de este libro se ha centrado en estos temas que mis amigos marroquíes y yo llegamos a construir entre nosotros, con el paso del tiempo, para poder así comunicarnos. Es un tema básico el hecho de que la comunicación fuese a menudo dolorosa y parcial, pero es igualmente importante el que no fuese totalmente opaca. Es precisamente la dialéctica entre polos, siempre repetidos, nunca exactamente iguales, lo que constituye el trabajo de campo²⁹.

Azaltzen digun bezala bi pertsonen arteko komunikazioa ematen denean bakoitzak bere historia azaltzen du eta espazio dialektiko horretan ikerkuntza ematen da. Espazioa baliagarria izan dadin ezin du zero edo infinitu izan, bestela horrela gertatu ezkerko komunikazioa ezin da eman. Akordio bat lortzen da (kontzientea edo inkontzientea) mugak jartzeko eta muga horietan bai komunikazioa bai ikerkuntza lantzen da.

Ikertzailea eta berriemailea espazio horretan kokatzen direnean, edo hobeto esanda ikertzailea kokatzen denean eta berriemailea kokatzen duenean, teorikoki bi jarrera, modu zabalean, egon litezke. Bat, ikertzaileak —eta lehenago objektibitateari buruz esandakoarekin oso lotuta dago— bere historia alde batera utzi eta bestea baino maila goragoan jarrita berriemaileari benetako gauzak harrapatzen dizkio. Eta bi, prozesu honetan bakoitza bere historiarekin kokatzen denez espazio dialektiko eta interpretatibo bat bihurtzen da. Orain arte ikusi duzuen gisa, lehedabizikoa nekez eman liteke, azken finean etnografoa:

Es un tipo de carne y hueso, con sus debilidades, sus miserias y, sin embargo, con toda su humana grandeza que pone a prueba su propia persona al intentar captar la ajena³⁰.

Honek ez du esan nahi zientziaren ezagupena eskuratu ezin duenik, alderantziz, horrela egin ezkerko lortuko dugu. Eta ez bakarrik haragiz eta hezurrez eginak gaudelako.

Primero, que nosotros mismos nos situamos a través de las preguntas que hacemos y la forma en que intentamos comprender y

experimentar el mundo; y segundo, que lo que recibimos de nuestros informantes son interpretaciones, igualmente delimitadas por la historia y la cultura. Por consiguiente, los datos que recogemos están mediados por partida doble, en primer lugar por nuestra presencia y después por la imagen de segundo orden que exigimos de nuestros informantes³¹.

Gai honetaz jabetuz gero eta kontuan hartuz gero dudarik gabe objektibitaterantz abiatuko gara, benetazkoa ez izan arren.

Laburtzeko esan daiteke bai etnografoa bai berriemailea, bakoitza bere historiarekin espazio batean kokatuta daudela, espazio honek nahitaez muga batzuk jarriak izan behar dituela, eta espazio hau interpretazioz eta berrinterpretazioz³² betetzen dela. Espazio horretatik eta zientziaren eredu batez baliatuz etnografoak bere objektuaren diagnostiko bat eman beharko du. Hau egin dezan idazketa etnografikoa erabiliko du.

IDAZKETA ETNOGRAFIKOA

Idazketa etnografikoaren eztabaidak ez dagozkio bakarrik antropologiari, baizik eta idazketaren bitartez azaltzen den edozein ezagupenari ere. Dena den antropologian tirabirak gehiago areagotu dira zenbait hutsune agertzen direlako; ebakia egiten delako lekuan lekuko ikerlanean ematen den prozesuaren eta idatziz emandako horren gauzapearen artean.

Dena den, idazketan azalduko da aldez aurretik jadanik azaldutako jarrera. Hau da ikertzailea idazketatik at geldituko da edo bestalde bere burua prozesu honetan ere agertuko du. Ezkutatutako eta erakutsitako portaera oraindik gehiago areagotuko da. Dena den azpimarratzea mereziko luke, hau ez dela bakarrik etnografiaren arazoa. Zabal genezake antropologiarra eta giza-zientzietara; dudarik ez.

Arazo honen barruan autoritatearena da problematika gehiago nabarmendu duena. Dena den azken finean idazlanaren autoritatea egileari dagokio eta hau, nahitanahiez, horrela da. Agian saiaturiko da idazlanean berriemailearen produkzioa

gehiago azaltzen edo harekin izandako elkarrizketa transkribitzen edo haren argazkiak azaltzen eta abar, baina bera beti izango da idazlanaren jabea. Bestela egilea ez litzateke izango. Beste kontu bat da esatea era batera edo bestera komenigarriagoa izango litzatekeela idazketa antolatzea, baina, azken finean James Clifford-ek esaten digun bezala:

Aunque Sócrates aparece como un participante descentrado en sus encuentros, Platón retiene todo el control del diálogo. Este desplazamiento, pero no eliminación, de la autoridad monológica es característico de toda estrategia que retrate al etnógrafo como un personaje discreto en la narrativa del trabajo de campo³³.

Eta noski kontuan hartu behar da autoritate hori zeruan ez dagoela lurrean baizik, hau da, bere historiarekin, hots, antropologoak idazterakoan lehenago espazio horretan izandako arazoekin, posibilitateekin eta abarrekin, berriro topo egingo du. Idazketa ez da zerbait gardena, alderantziz, hemen lehen bezala, egileak eredu batzuk jarraitzen ditu, aukera batzuk egiten ditu, interpretazio batzuk bururatuko ditu, bere izaera kontuan izango du, bere idazteko trebetasuna erabiliko du; hemen ere dialektika bat ematen denez Marcus-en eta Cushman-en oharpenarekin bat nator:

La descripción etnográfica no es en absoluto el trabajo simple y carente de problemas que las ciencias sociales creen que es, sino un efecto complejo que se alcanza a través de la escritura y que depende de la elección estratégica y de la construcción de los detalles disponibles³⁴.

Horregatik etnografoak zehatza eta zintzoa izan behar du, baina ez bakarrik idazterakoan baizik eta ikerlan osoa burutzekoan.

BUKAERA

Ikerlana burutzerakoan hurrengo lau irizpideak gutxienez bete ezkerok asko aurreratu genezake. Lau horiek, hauek izan-

go dira: ikertzaileak eredu zientifikoa azaltzea etnografia egin baino lehen, objektuarekiko bere jarrera argitzea, bere berri-iturriak esplikatzea eta zehaztea eta zintzoa eta leiala izatea. Lau baldintza hauek ongi bete ezkerro beste ikertzaileei errazago izango zaie ikerlan hori goraiatzea edo gaitzestea.

Zintzotasun hau ez dago Egiarekin eta Gezurrarekin lotuta; ez naiz ari ez aholkatzen horien bila aritu beharko dugunik, nire helburua ez baita hainbesteraino iristen. Gure xedea da berriaz, norbera bere buruarekin gustora eta ez engainatua sentitzea lana amaitzerakoan; ez dadila gerta, askotan gertatu den bezala, gure ikerlana bukatzerakoan beste bat azaldu behar izatea lehendabizikoan gordetako edo ez-komentatutako gauzeekin. Badakit hau egitea erraza ez dela eta antza denez ikerkuntzan zailagoa (modelu batzuk jarraitzera behartzen gaituztelako) baina horrela egiten ez baldin badugu, agian, errealismo etnografian³⁵ eroriko gara eta horien ondorioak egile batzuek aski ongi erakutsi dizkigute nolakoak diren.

Atal hau bukatzeko azpimarratu nahiko nuke idazketari buruz sortu diren eztaibaidak oso interesgarriak izan direla antropologoentzat. Hauek kontuan hartu beharko dute idazketalana ez dela batere arrunta. Ordea, honetara bakarrik, ezin dugu mugatu gure lana eta honela onartzen dute eztabaida horiek landu dituzten gehienetakoek (George E. Marcus eta Dick E. Cushman):

Lo que es necesario es una discusión crítica, por y para los etnógrafos, de las obras de los demás, que, al prestar atención a lo retórico, no pierde de vista el objetivo de la construcción de un conocimiento sistemático de las otras culturas. Es precisamente la ausencia de tal literatura lo que ha hecho necesario que esta reseña se concentre en la crítica del realismo etnográfico como una función interna de las modernas etnografías experimentales³⁶.

1. Fred Eggan-ek esaten digu: «*La etnología, que se ha desarrollado principalmente en los Estados Unidos, se ha ocupado sobre todo de la historia cultural y del proceso de la cultura; por otro lado, la antropología social es principalmente producto de la antropología británica y sus conceptos fundamentales han resultado del énfasis en la estructura social y en la función*» (EGGAN Fred 1988:179).

2. LEVI-STRAUSS, Claude, 1992:368-369.

3. «Folklore, como ciencia o Etnología, es el estudio de la cultura tradicional del pueblo» (BARANDIARAN, Joxemiel, 1974:473).
4. «Designa las investigaciones que —aun cuando corresponden a la sociedad del observador— emplean métodos de investigación y técnicas de observación que son del mismo tipo que los utilizados para sociedades muy alejadas de la propia. No es necesario tomar aquí en cuenta las razones de este estado de cosas. Pero ya sea que se lo explique por la naturaleza arcaica de los hechos estudiados (por lo tanto, muy alejados en el tiempo, ya que no por el espacio), o bien por el carácter colectivo e inconsciente de ciertas formas de actividad social y mental que tienen lugar en toda sociedad, incluida la nuestra, lo cierto es que los estudios folklóricos pertenecen, bien por su objeto o bien por su método (y sin duda por ambas cosas a la vez), a la antropología» (LEVI-STRAUSS, 1992:371).
5. LEVI-STRAUSS, Claude, 1992:367.
6. Bateson-i jarraituz etnologia bat etnografía bat ezin zitekeen izan.
7. Hemen ere gauza bera eta agian antropologiaren gainetik metaantropologia izan zitekeen, baina momentuz gehiago ez dugu zabalduko.
8. Edmund R. Leach-ek bereizketa berdina egiten du nahiz eta beste izen batzuk erabili: «La antropología social y cultural se ocupan de tres tipos principales de problemas: 1) la descripción de los hechos etnográficos, 2) la reconstrucción inductiva de la historia cultural de largo alcance y 3) el desarrollo de proposiciones generales sobre el comportamiento humano culturalmente regulado. La comparación intercultural es un elemento esencial en cualquier caso tanto del segundo como del tercer problema. Puesto que la construcción de la antropología teórica comienza con las interferencias inductivas hechas a partir de los hechos etnográficos débilmente interrelacionados, la argumentación siempre puede ilustrarse con comparaciones interculturales» (LEACH, Edmund R. 1988:167).
9. GEERTZ, Clifford, 1992:51.
10. Claude Levi-Strauss-ek «orden de ordenes» deitzen dio: «Entiendo, pues, por orden de ordenes las propiedades formales del conjunto compuesto por los subconjuntos que corresponden, cada uno a un es- tructural dado» (LEVI-STRAUSS, Claude 1992:349).
11. CARO BAROJA, Julio, 1986:16.
12. LEVI-STRAUSS, Claude 1992:103.
13. BARANDIARAN, Joxemiel, 1976:385.
14. GEERTZ, Clifford 1992:62-63,69 & GEERTZ, Clifford 1992:301.
15. GEERTZ, Clifford 1992:337.
16. LEACH, Edmund R.; 1988:173.
17. BEATTIE, J.H.M.; 1988:302-303.
18. GOODENOUGH, Ward H.; 1988:38-29.
19. REYNOSO, Carlos, 1991.
20. REYNOSO, Carlos 1991:57.
21. AGUIRRE BAZTAN, Angel 1993:46-47.
22. GEERTZ, Clifford, 1992:24. Azpimarratutakoa nirea da.
23. LEVI-STAUSS, Claude. 1992:50. Azpimarratutakoa nirea da.
24. Adibide honek hori guztia ez zuen beteko, alde batetik nire aurpegia eta ispiluan ikusten dena ez delako gauza bera, eta beste aldetik, gutxienez, fisikaren eta optikaren lege batzuek tartekatzen direlako. Beraz: «Normalmente no es necesario señalar con tanto cuidado que el objeto de estudio es una cosa y que el estudio de ese objeto es otra» (GEERTZ, Clifford 1992:28).
25. Noski hemen ere interpretazioa ematen da, hizkuntza erabiltzen dugulako, nonbaitetik abiatzen garrelako eta abar; baina esan beharrik ez dago horretaz zientzilariak edo ikertzaileak, inongo arazorik ga-be, ados jarriko lirakeela.
26. Joxemartin Apalategi Berigiristanek emandakoa baino zabalagoa izango da:
 «Herrien, pertsonataldeen eta pertsonen berri jakin eta aztertzerakoan hiru bide daukagu, beti:
 1.a: Ahozko herri produkzioaren bidea.
 Herritarrek eta pertsonen heuren bizitzaren zehar egindakoaren berri elkarri adierazteko erabiltzen du- te, egunero, unero, noiznahiro.
 2.b: Kultura materiala edo plastikoaren bidea.

Herriek, pertsonataldek eta pertsonak, hitzek gainera eta batera, bizitzeko, elkar emateko eta hartzeko erabiltzen duten beste espresabideak osatzen dute kultura materiala edo plastikoa.

3.a: Idatzien, agirien bidea.

Hasi herri batetako artxibategitik eta pertsona bakoitzak gaur berarekin daraman naziozko nortasun txartelarrainoko guzti guztia sartzen da sail honetan. Hau da, orokor orokorrenetik eta umuti umutikoenetik hasi eta konkretu konkreturainokoek osotzen dute idatzien, agirien bidea.

Hiru berri bide hauen languntzaz lor genezake pertsonak ezagutu lezaketen historia guzti guztia. Ez da - go beste biderik, eta gainera ezin litzateke egon ere pertsonen tasunagatik» (APALATEGI BEGIRISTAIN Joxemartin 1988:61-63).

Berak dioen Kultura materiala edo plastikoa eta idatziak batzen dira Kultura materialaren kontzeptuan. Hala ere, Kultura materialaren materialak ez daude denak maila berdinean; batzuegana besteengana baino errezago hurbilduko gara.

27. AGAR Michel 1991:135.

28. APALATEGI BEGIRISTAIN Joxemartin, 1987:29.

29. RABINOW, Paul 1992:145.

30. RABINOW Paul 1992:16.

31. RABINOW Paul, 1992:114.

32. Hurrengo pasartean Julio Caro Barojak eta Francisco J. Flores Arroyuelok ere oso ongi azaltzen digute nola ematen den nik azaldu dizuedan prozesua:

Julio Caro Baroja: *«Yo creo que para un etnógrafo o para un antropólogo el hombre se ve rodeado de una circunstancia histórica, pero también de la materialidad de una ámbito. Es la naturaleza y la ciudad en que se vive, porque no es lo mismo vivir en una ciudad antigua guerrera que en otra industrial, comercial, o en una que es un mercado, o en una aldea. Esto es algo que está vivido con él. Yo no creo que sea verdad la fórmula de los críticos del siglo XIX que venían del darwinismo, de la adaptación del medio. Yo creo que eso es un concepto falso. Lo que hace el hombre según su cultura, según sus necesidades y sus es-tímulos, no es adaptarse al medio, sino interpretarlo, que es otra cosa, algo muy distinto.*

Francisco J. Flores Arroyuelo: *«Y toda interpretación se hace siempre desde un yo, con lo que ello repre-senta.*

Julio Caro Baroja: *«Exactamente. Por más que hay científicos que tienen así como alergia al yo del hom-bre, lo que es una equivocación. El hombre, cosa que se suele olvidar, es un ser que responde, y como tal lo hace siempre desde una interpretación, y su evolución o cambio, se inicia desde este punto. El hom-bre no es sólo él y sus circunstancias, como se ha dicho en fórmula como definitiva, aunque sea un lugar común más, y es que el hombre es él mismo pero desde sus circunstancias, o también, en su Tiempo y por el Tiempo» (CARO BAROJA Julio eta Francisco J. Flores Arroyuelo 1991:128-129).*

33. CLIFFORD James 1991:161.

34. MARCUS George E. eta CUSHMAN Dick E. 1991:176.

35. Horrelako idazketa etnografikoa zenbait ikerkuntzaren alorretan eskatzen digute. Errealismo etno-grafiaren ezaugarriak Georges E. Marcus-en eta Dick E. Cushman-en artikuluan aurki genitzake. M A R-CUS Georges E. eta CUSHMAN Dick E. 1991:177-182.

36. MARCUS George E. eta CUSHMAN Dick E. 1991:212-213.

BIBLIOGRAFIA

AGUIRRE BAZTAN, Angel. «El discurso etnográfico. El antropólogo como 'autor y actor'». *Anuario de his-toria de antropología*. Instituto de Antropología de Barcelona. Bartzelona. 1993. 2. zenb., 43-48 orr.

APALATEGI BEGIRISTAIN, Joxemartin. *Antropología hirian*. Bilbon. Kriselu. Donostia. 1987.

APALATEGI BEGIRISTAIN, Joxemartin. *Antropología berria*. Ahozko Herri produkzioa I/IV. Aurrezki-kutxa municipal. Donostia. 1988.

AGAR, Michael. «Hacia un lenguaje etnográfico». *El surgimiento de la antropología posmoderna*. Editor-ial Gedisa. Bartzelona. 1991. 120-136 orr. Itz: Carlos Reynoso.

ARACIL, Javier. *Introducción a la dinámica de sistemas*. Alianza Editorial. Madril. 1992.

- BARANDIARAN, Joxemiel. «Etniker o investigación de la etnia vasca». *Obras Completas V*. La Gran Enciclopedia Vasca. Bilbo. 1974. 479-482 orr.
- BARANDIARAN, Joxemiel. «Breve historia del hombre primitivo». *Obras Completas X*. La Gran Enciclopedia Vasca. Bilbo. 1976. 266-518 orr.
- BATESON, Gregory. *Steps to an ecology of mind*. Thomas Y. Crowell Company Inc. New York. 1985.
- BATESON, Gregory. *Pasos hacia una ecología de la mente*. Ediciones Carlos Lohlé. Buenos Aires. Itz: Ramón Alcalde.
- BEATTIE J.H.M. «Comprensión y explicación en antropología social». *La antropología como ciencia*. Editorial Anagrama. Bartzelona. 1988. 293-309 orr. Itz: Antonio Desmouts, Helena Valenti y Manuel Uriá.
- BERTALANFFY, Ludwig von. *Perspectives on General System Theory*. George Braziller, Inc. New York. 1986.
- BERTALANFFY, Ludwig von. *Perspectivas en la teoría general de sistemas*. Alianza Editorial. Madril. 1979. Itz: Antonio Santisteban.
- BERTALANFFY, Ludwig von eta beste. *Trends in General Systems Theory*. Jonhn Wiley & Sons, Inc. 1981.
- BERTALANFFY, Ludwig von eta beste. *Tendencias en la teoría general de sistemas*. Alianza Editorial. Madril. 1978.
- CARO BAROJA, Julio. *Los vascos*. Istmo. Madril. 1986.
- CARO BAROJA, Julio; FLORES ARROYUELO, Francisco J. *Conversaciones en Itzea*. Alianza Editorial. Madril. 1991.
- CLIFFORD, James. «Sobre la autoridad etnográfica». *El surgimiento de la antropología posmoderna*. Editorial Gedisa. Bartzelona. 1991. Orr. 144-170 orr. Itz: Carlos Reynoso.
- EGGAN, Fred. «La antropología social y el método de la comparación controlada». *La antropología como ciencia*. Editorial Anagrama. Bartzelona. 1988. 179-202 orr. Itz: Antonio Desmouts, Helena Valenti y Manuel Uriá.
- GEERTZ, Clifford. *The Interpretation of cultures*. Basic Books, Inc. New York. 1992.
- GEERTZ, Clifford. *La interpretación de las culturas*. Editorial Gedisa. Bartzelona. Itz: Alberto L. Bixio.
- GOODENOUGH, Ward H. «Introducción». *La antropología como ciencia*. Editorial Anagrama. Bartzelona. 1988. 25-45 orr. Itz: Antonio Desmouts, Helena Valenti y Manuel Uriá.
- LEACH, Edmund R. 1988 1969 «El método comparativo en antropología». *La antropología como ciencia*. Editorial Anagrama. Bartzelona. 1988. 167-178 orr. Itz: Antonio Desmouts, Helena Valenti y Manuel Uriá.
- LEVI-STRAUSS, Claude. *Anthropologie structurale*. Plon. Paris. 1992.
- LEVI-STRAUSS, Claude. *Antropología estructural*. Paidós. Bartzelona. 1987. Itz: Eliseo Verón.
- MARCUS, George E.; CUSHMAN Dick E. «Las etnografías como textos». *El surgimiento de la antropología posmoderna*. Editorial Gedisa. Bartzelona. 1991. 171-213 orr. Itz: Carlos Reynoso.
- RABINOW, Paul. *Reflections on Fieldwork in Morocco*. The University of California Press. 1992.
- RABINOW, Paul. *Reflexiones sobre un trabajo de campo en Marruecos*. Júcar universidad. Madril. Itz: Pedro Horrillo Calderón.
- REYNOSO, Carlos. *El surgimiento de la antropología posmoderna*. Editorial Gedisa. Bartzelona. 1991.
- WATZLAWICK, Paul; BEAVIN, Janet; JACKSON, D. *Pragmatics of Human Communication*. Norton & Company, Inc. New York. 1991.
- WATZLAWICK, Paul; BEAVIN, Janet; JACKSON, D. *Teoría de la comunicación humana*. Editorial Herder S.A. Bartzelona. 1984.
- WATZLAWICK, Paul; WEAKLAND, John H.; FISCH, Richard. *Change, Principles of Problem Formation and problem Resolution*. Norton & Company, Inc. New York. 1989.
- WATZLAWICK, Paul; WEAKLAND, John H.; FISCH, Richard. *Cambio*. Editorial Herder S.A. Bartzelona. 1976.